

1. Galushkina T.P., Krutyakova V.I. Ekologicheskaya politika i mehanizm realizatsii na regionalnom urovne.-Odessa: IPREEI NANU, 2010.-112с.
2. Melnik L.G., Ekologicheskaya ekonomika: Uchebnik/Leonid Grigorevich Melnik.-Sumi: Universitetskaya kniga, 2001.-350с.
3. Plata za ekosistemnie uslugi v usloviyah kompleksnogo uprevleniya prirodniimi resursami./ Rabochaya gruppa po kompleksnomu upravleniu vodnimi resursami. Vtoroe soveshanie. Jeneva, 26-27 iunya 2006 goda/ Evropeyskaya Ekonomicheskaya komissiya// ECE/MP.WAT/WG.1/2006/3, 6 June 2006. — 78 с.
4. Problemi investitsionnogo menedjmenta v prirodoohrannoy deyatelnosti // Burkinskiy B.V., Kovaleva N.G., Rozmarina A.L., Kovalev V.G., Kuninec L.E., Rassadnikova S.I., Gubanova E.R., Zolotov V.I., Morvan S.,Juramani Z.N., Zolotov A.V., Pavlenko E.P., Kolontay S.N.-Odessa: IPREEI NANU, 2001.-232с.
5. Problemi razvitiya sovremennoogo obshestva: rultura innovatsii, visokie tehnologii I ekologiya: nauchnoe izdanie / V.N. Grineva, P.D. Dudko, A.G. Krok I dr.; onv. Za vip. Dudko P.D.- Harkov: HGEU, 2010-300с.

Рецензент Ковальов В.Г., д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту природоохоронної діяльності Одеського державного екологічного університету

22.10.2014

УДК 65.016.8

Артамонова Наталія, Череп Вікторія

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ДІАГНОСТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статті розглядається можливість використання сучасних інструментів діагностування задля уникнення загрози банкрутства. Представлено аналіз наукових досліджень проблеми запобігання кризи

у працях вітчизняних та зарубіжних фахівців. Розроблена система “криза-драйверів” з метою своєчасного виявлення фінансової неспроможності підприємства, складовими якої є: раннє розпізнавання загрози банкрутства; визначення факторів негативного впливу на діяльність та розвиток підприємства; оцінка наявності “відкладеної погрози” банкрутства тощо. Також пропонується задіяти ці показники для визначення і запобігання навмисного або фiktивного банкрутства та діагностування економічних правопорушень у сфері бізнесу.

Ключові слова: інноваційні антикризові інструменти, система “криза-драйверів”, неплатоспроможність, банкрутство, управлінські рішення.

Артамонова Наталя, Череп Вікторія

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОЦЕССА ДИАГНОСТИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье рассматривается возможность использования современных инструментов диагностики с целью предупреждения угрозы банкротства. Представлен анализ научных исследований проблемы предупреждения кризисных явлений в работах отечественных и зарубежных специалистов. Разработана система «кризис-драйверов» для своевременного обнаружения финансовой несостоятельности предприятия, составляющими которой являются: раннее распознавание угрозы банкротства, определение факторов негативного влияния на деятельность и развитие предприятия, вероятность «отложенной угрозы» банкротства. Также предлагается использовать эти показатели для определения и предупреждения фактов умышленного, фiktивного банкротства и диагностики экономических правонарушений в сфере бизнеса.

Ключевые слова: инновационные антикризисные инструменты, система «кризис-драйверов», платежеспособность, банкротство, управленческие решения.

Artamonova Nataliya, CherepVictoriya

THE PERFECT OF THE PROCESS BY DIAGNOSTICS OF FINANCIAL INSOLVENT ENTERPRISES

To the article examines the problem of improvement diagnostics of financial insolvent enterprises. The analysis of scientific researches of

problems of diagnostics is presented in works of home and foreign specialists. The propose innovation “crises-drivers” for revelation menace of bankruptcy, early recognition of threat of bankruptcy, determination of factors of negative development. It is suggested to use these indexes for determination of facts intentional and fictitious bankruptcy and diagnosticians of economic offences in the field of business.

Keywords: the innovation crises-management instruments, the system of “crises-drivers”, insolvency, bankruptcy, administrative decisions.

Постановка проблеми. В Україні дедалі залишається актуальною проблема запобігання банкрутству вітчизняних підприємств. Соціально – економічні перетворення, що відбуваються в країні, мають суперечливий характер, супроводжуються кризовими явищами, що викликають спад виробництва, кризу неплатежів, інфляційні процеси, безробіття тощо. Це вказує на необхідність застосування інноваційних антикризових інструментів щодо діагностування можливості банкрутства.

Метою впровадження цих інструментів є озброєння менеджерів, антикризових керуючих механізмом об’єктивного та оперативного прийняття управлінських рішень, тобто створення системи запобіжних заходів визначення можливості кризи, складовими якої повинні бути:

- раннє розпізнавання загрози банкрутства;
- визначення факторів, що негативно впливають на діяльність та розвиток підприємства (екзогенні та ендогенні);
- наявність “відкладеної погрози” банкрутства;
- визначення можливості її ліквідації за рахунок власного потенціалу, або залучення інвестиційних ресурсів.

Це можливо завдяки розробці та впровадженню системи “криза-драйверів” (crisis-drivers), тобто своєрідних маркерів, що вказують окремо, чи в купі, на нестабільну діяльність підприємства та привертають увагу менеджерів щодо вирішення наявних проблем, не очікуючи, поки вони суттєво вплинуть на фінансово-господарський стан суб’єкту підприємництва. Ці маркери складаються з аналітичних показників діяльності підприємства, знайомі менеджерам і аналітикам, але представлені в системі та підстраховують керівництво у вірному виборі заходів щодо запобігання банкрутству.

Аналіз досліджень та публікацій з розв’язання проблеми. Діагностування має за мету визначення та виділення найбільш

суттєвих проблем, так званих “вузьких місць”, у виробничо-господарській та фінансовій діяльності підприємств, встановлення причини їх виникнення задля запобігання можливості банкрутства, а в разі унеможливлення цього процесу – забезпечення суттєвого пом’якшення дії кризових явищ. Для проведення аналізу та встановлення діагнозу використовуються фінансові показники, що розраховуються на базі детального вивчення даних бухгалтерської звітності. Для більш детального аналізу в практиці діяльності підприємств застосовуються спеціальні форми дослідження на базі даних виробничого та управлінського обліку. Розгляданню цієї проблеми присвячені труди багатьох вчених, як українських, так і закордонних спеціалістів в галузі антикризового управління, а саме: Грязної А.Г., Федотова М.А., Бланка І.А., Бакланова М.І., Шеремета А.Д., Жарковської Є.П., Бродського Б.Ю., Єфімової О.В., Ковальова В.В., Терещенко О.О., Ю. Бригхем, Л. Гапенски, Дж. К. Ван Хорн та інших, а також авторів моделей прогнозу банкрутства: Р.Тафлера, Г.Тишоу, У. Бівера, Альтмана та інших. Усі вони внесли значний вклад в теорію та практику розвитку антикризового менеджменту, запропонували інструменти для прийняття управлінських рішень в умовах нестійкості ринкового середовища. Але ці показники застосовуються розділено, безсистемно, бо не створено механізму превентивного виявлення ознак можливого банкрутства, який би будувався на системі взаємопов’язаних показників, що вказували би на певний стан діагностуемого суб’єкту. Цей важливий інструмент антикризового управління потрібен сучасному менеджменту для прийняття стратегічних рішень як для розвитку свого підприємства, так і для визначення стану клієнтів, що його оточують.

Виклад сутності основних досліджень. Ранніми ознаками кризових явищ та загрози банкрутства підприємства прийнято вважати зазначені нижче:

- затримки з наданням звітності. Вони свідчать про незадовільну роботу фінансових служб підприємства, низький рівень кваліфікації персоналу, або про свідомі дії щодо затягнення надання звітності для виграшу часу і нерозповсюдження негативної інформації;
- проведення поспішних та недостатньо обґрунтованих дій щодо реорганізації підприємства (організаційно-структурні: відкриття або закриття підрозділів підприємств, філіалів, дочірніх фірм, їх злиття);

- низька якість планово-економічної та фінансової роботи, відсутність перспективних та поточних планів діяльності, плану руху грошових коштів, внутрішніх нормативів використання фінансових ресурсів, зокрема на оплату праці, необґрунтовані функціональні стратегії та політика діяльності;

- незадовільний стан виробничого потенціалу підприємства (матеріально-технічної бази, технології виробництва тощо), перенесення термінів проведення планових поточних та профілактичних ремонтів обладнання, відмова від реальних інвестиційних проектів щодо розвитку матеріально-технічної бази,

- вимушені зупинки, а також порушення ритмічності виробничо-технологічного процесу,

- необґрунтована зміна постачальників головних видів матеріальних ресурсів, застосування ризикованих схем закупівлі сировини і матеріалів,

- погіршення якості продукції (робіт, послуг), наявність негативних відгуків споживачів на низьку якість продукції або обслуговування,

- введення жорсткого режиму економії поточних витрат – зменшення розмірів орендованих виробничих та офісних приміщень, орієнтація на дешеві варіанти закупівлі господарського інвентарю та матеріалів тощо,

- зміни у порядку та умовах оплати праці робітників, скорочення розмірів основної заробітної плати, зменшення соціальних виплат та пільг, затримки у виплаті заробітної платні, або наявність заборгованості по виплатах заробітної платні,

- підвищена увага до можливостей отримання податкової економії, зменшення відносних розмірів сплати окремих видів податків та зборів, наявність заборгованості по платежах до бюджету та позабюджетних фондів.

- зміна джерел отримання фінансових ресурсів та (або) умов їх надання. Отримання фінансових ресурсів на відносно не вигідних умовах є свідченням або нагальної потреби в них у зв'язку з кризою платоспроможності, або визнанням високого рівня ризику, притаманного діяльності підприємства (за оцінками фахівців фінансово-кредитної сфери),

- втрата ключових господарських партнерів (контрагентів),

несприятливі зміни в портфелі замовлень (зменшення обсягів збуту, цін продажу, потреба в оновленні асортименту тощо),

- відмова від збільшення власного (акціонерного) капіталу з боку власників підприємства,

- участь підприємства в судових розглядах з непередбаченими наслідками, особливо з питань, що пов'язані із здійсненням господарсько-фінансової діяльності або окремих операцій,

- велика кількість перевірок контролюючими органами, накладання на підприємство та його керівників штрафних санкцій за порушення законодавства,

- недостатня диверсифікація діяльності підприємства, здійснення занадто великих проектів та комерційних угод, як наслідок – надмірна залежність фінансових результатів діяльності підприємства від будь-якого конкретного проекту, типу обладнання, виду активів, контрагента тощо [3].

Ці проблеми необхідно враховувати при здійсненні аналізу діяльності підприємства, виявлені ознак погіршення фінансового стану та встановленні причин, що свідчать про реальні загрози.

Ранню діагностику банкрутства підприємства можна здійснити за допомогою системи тест – драйверів, що застосовуються для оцінки задовільності структури балансу й можливості відновлення платоспроможності. Для цього використовуються показники: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт покриття, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами. Розрахунок останнього здійснюється за формулою:

$$K(\text{звок}) = BK - HA / PA > 0,1, \quad (1)$$

де BK – сума власного капіталу за даними фінансової звітності підприємства;

HA – необоротні активи;

PA – поточні активи.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності розраховується за формулою:

$$K_{\text{вп}} = K_{\text{лікв заг(к)}} + 6/T (K_{\text{лікв заг(к)}} - K_{\text{лікв заг(н)}}) / K_{\text{лікв заг(рек)}} \quad (2)$$

де $K_{\text{вп}}$ – коефіцієнт відновлення платоспроможності у найближчій 6 місяців;

$K_{\text{лікв заг(к, н, рек)}}$ – значення коефіцієнта загальної ліквідності (покриття) на кінець, початок періоду та рекомендоване значення, яке

дорівнює 2;

T – період, за який проводиться аналіз.

Якщо $K_{\text{віднов.}} > 1$, то у підприємства є реальна можливість у найближчі шість місяців відновити платоспроможність.

Якщо $K_{\text{віднов.}} < 1$, то розраховується коефіцієнт можливої втрати платоспроможності у найближчі три місяці за формулою:

$$K_{\text{втр}} = K_{\text{лікв заг(к)}} + 3/T (K_{\text{лікв заг(к)}} - K_{\text{лікв заг(н)}}) / K_{\text{лікв заг(рек)}} \quad (3)$$

Якщо $K_{\text{втр}}$ більше 1 – то є можливість не втратити платоспроможність, якщо він менше 1, то існує загроза втрати платоспроможності у найближчі 3 місяці.

Стійка тенденція до зниження вищезазначених показників свідчить про “відкладену загрозу” банкрутства.

Можливість нейтралізації погрози банкрутства за рахунок внутрішнього потенціалу підприємства діагностується по двом основним показникам:

1. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу дає подання про те, якою мірою підприємство здатне формувати додаткові джерела для задоволення зростаючих грошових зобов'язань.

$$P_{\text{СК}} = \frac{\text{Прибуток після оподаткування}}{\text{СК}_{\text{КГ}}} \times 100, \quad (4)$$

де $\text{СК}_{\text{КГ}}$ – величина власного капіталу, відображена у звітності на кінець періоду, тис. грош. од.

2. Коефіцієнт оборотності активів показує швидкість формування цих потоків, тобто виступає як мультиплікатор формування прибутку підприємства.

$$K_{\text{об.с.а}} = \text{ЧВ} / \text{СВСА}, \quad (5)$$

де ЧВ – чистий виторг, СВСА – середня величина сукупних активів.

Система “криза – драйверів” також застосовується для визначення:

- кредитоспроможності суб'єкту господарювання;
- ступеня фінансової стабільності;
- стадії банкрутства.

Рейтингова оцінка кредитоспроможності представлена в таблиці 1. При чому: 1 клас – фінансовостійкі підприємства; 2 клас – підприємства, які мають незначні відхилення платіжної дисципліни; 3 клас – неплатоспроможні підприємства.

Таблиця 1

Система показників оцінки кредитоспроможності

Найменування показника	1 кл	2 кл	3 кл
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	0,15-0,2	<0,15
Коефіцієнт уточненої ліквідності	>0,8	0,5-0,8	<0,5
Коефіцієнт покриття	>2	1-2	<1
Коефіцієнт фінансової незалежності	>50%	40-50%	<40%

Рейтингова система фінансової стійкості підприємства представлена в таблиці 2.

Таблиця 2.

Система показників оцінки фінансової стійкості підприємства

Найменування показника	1 кл	2 кл	3 кл
Коефіцієнт покриття	Більше 2	1-2	Менше 1
Коефіцієнт ліквідності	Більше 0,5	0,2-0,5	Менше 0,2
Забезпеченість власними оборотними	Більше 0,2	0,1-0,2	Менше 0,1
Зміна оборотності запасів	+	-	-
Зміна оборотності оборотних коштів	+	-	-
Коефіцієнт рентабельності активів	Більше 15%	12-15%	Менше 12%
Нааявність неплатежів по кредитах	-	-	+

Класи підприємств визначаються аналогічно попередній моделі.

Модель визначення стадії банкрутства представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Система показників визначення стадії банкрутства

Найменування показника	Значення показника за стадіями банкрутства		
	1 стадія	2 стадія	3 стадія
Коефіцієнт покриття	1...2	Менше 1	Менше 0
Рентабельність сукупних активів	Більше нуля	Менше або дорівнює нулю	Менше або дорівнює нулю
Коефіцієнт маневрування робочого	Більше нуля	Більше нуля	Менше або дорівнює нулю

При чому: 1 стадія – приховане банкрутство; 2 стадія – фінансова нестійкість; 3 стадія – явне банкрутство.

Таким чином, узагальнюючи усе вищезазначене, сформуємо механізм визначення показників, так званих “криза-драйверів” для

своєчасного виявлення загрози банкрутства.(рис.1). Їх треба досліджувати, визначати та аналізувати систематично, щоб запобігти прояву негативних процесів на підприємстві.

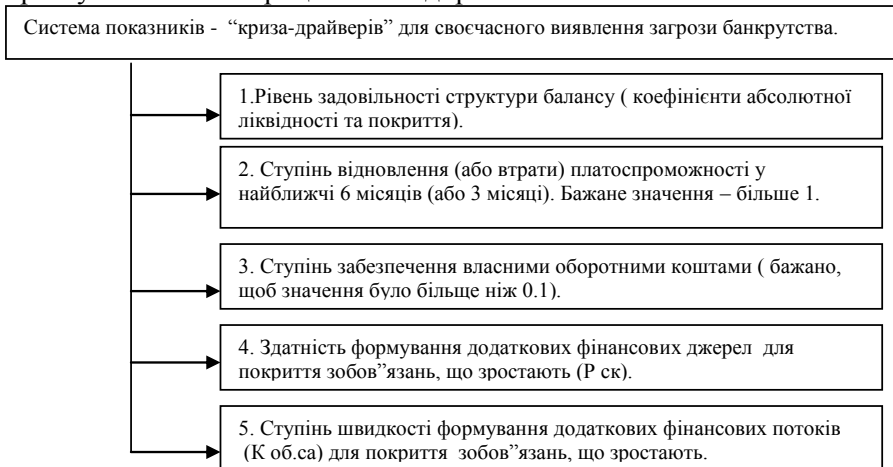

Рис.1. Система тест-драйверів задля діагностування ознак фінансової нестабільності.

Ці показники також можна застосовувати для виявлення фактів прихованого або фiktивного банкрутства та діагностування економічних правопорушень у сфері бізнесу. Адже, неплатоспроможність настає не відразу. Як правило, перші ознаки фінансових негараздів можна виявити зазделегідь, але у практиці рідко трапляється, коли юридична особа готова оголосити про свою неплатоспроможність з моменту настання такого стану. Навпаки, частіше боржники, з метою спасіння свого бізнесу чи майна, намагаються відтягнути цю процедуру шляхом укладання ризикованих угод, продажу майна за значно нижчою ціною тощо. Іноді, боротьба за виживання виглядає як приховування майна з метою забезпечення майбутнього свого та своєї родини протизаконними діями. Інформація що вказує на ознаки злочинів міститься у документах, що складаються у процесі господарської діяльності [2]. Але саме на етапі діагностування менеджер повинен виявити показники, що вказують на можливі протиправні дії з боку співучасників бізнесу та захистити підприємство від небажаних

наслідків подальшого співробітництва. Тобто, можливість застосування маркерів суттєво розширюється.

Висновки. Використання всіх вищезначених моделей потребує творчого підходу від аналітика, навичок розрахунку та тлумачення кожного з показників, які включено в систему тест-драйверів, та вміння дати загальну оцінку фінансового стану підприємства. У статті зроблена спроба систематизувати процес раннього діагностування суб'єктів господарювання задля виявлення погроз нестійкого стану та прийняття комплексу запобіжних заходів щодо їх уникнення. Подальші дослідження стосуються можливості розробки системи обґрунтованих маркерів для інших етапів діагностування можливого прояву кризових явищ, а саме для експрес та фундаментальної діагностики, а також для етапів визначення джерел фінансування та контролю використання фінансових ресурсів, що надані підприємству для стабілізації фінансового стану. Також важливо постійно досліджувати підприємства на посткризовому етапі їх функціонування тому, що банкрутство – постійний супутник у діяльності підприємств, що функціонують у ринкових умовах. А це є ознакою необхідності постійної професійної роботи менеджерів для збереження та розвитку бізнесу.

Література

1. Петруня Ю.Є, Говоруха В.Б., Літовченко Б.В. Прийняття управлінських рішень: навч. посібн. / Ю.Є. Петруня, В.Б. Говоруха, Б.В. Літовченко. – 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2011. – 216 с.

2. Кримінальні банкрутства – засоби запобігання та викриття: науково-практ. посібник/ С.І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук та інші. – К.: КНТ, 2008. – 232 с.

3. Бібліотека економіста онлайн, гл.4 – Антикризове управління. Методологічні засади діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємств, 2005 –2014 р.р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// library.if.ua/book/6/687.html](http://library.if.ua/book/6/687.html).

1. Petrunya Yu.Ye, Govoruxa V.B., Litovchenko B.V. Pry`jnyattya upravlins`ky`x rishen`. Navch. posibn.- 2-ge vy`d.- K.: Centr uchbovoyi literatury`, 2011.-216 s.

2. Kry`minal`ni bankrutstva – zasoby` zapobigannya ta vy`kry`ttya: Naukovo-prakt. Posibny`k/ Nikolayuk S.I., Ny`ky`forchuk D.J. ta inshi-K.:KNT, 2008.-232 s.

3. Biblioteka ekonomista onlajn, gl.4 – Anty`kry`zove upravlinnya. Metodologichni zasady` diagnosty`ky` kry`zovogo stanu ta zagrozy` bankrutstva pidpry`yemstv, 2005 –2014 r.r. [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: [http:// library.if.ua/book/6/687.html](http://library.if.ua/book/6/687.html).

Рецензент: Захарченко В.І., д.е.н., професор кафедри менеджменту ОНПУ.

1.11.2014

УДК 65.012.34:656

Артамонова Наталія, Чернат Артур

ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

В статті обґрунтовано необхідність створення транспортно-логістичного кластеру (ТЛК) як визначного фактору забезпечення зростання економічного потенціалу регіонів України. Представлено аналіз наукових досліджень проблеми кластеризації у працях вітчизняних та зарубіжних фахівців. Приведено рейтинг ефективності логістики за показником LPI (Logistics Performance Index), що періодично визначається фахівцями Всесвітнього банку. Визначено принципи та етапи створення ТЛК, модель оптимізації логістичного потенціалу. Представлена оцінка перспектив створення регіональних ТЛК в Україні, також, запропоновано впровадження ТЛК “Транзит” в Одеському регіоні з урахуванням стримаючих та сприятливих факторів і перспектив забезпечення ефективності транспортних перевезень.

Ключові слова: логістична інфраструктура, транспортно-логістичний кластер, рейтинг логістичної ефективності, логістичний потенціал, синергетичний ефект, модель оптимізації, інноваційна активність.